

УДК 314.01:351.84(477)

**В. Загорський,
Г. Лопушняк**

ДЕМОГРАФІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Досліджено демографічні тенденції в Україні. Визначено їх вплив на соціально-економічний розвиток держави та подано пропозиції щодо покращення демографічної ситуації, що матиме безпосередній вплив на економічне зростання України та соціальне благополуччя її населення.

Ключові слова: демографічні тенденції, чисельність населення, соціально-економічний розвиток, здоров'я населення, народжуваність, смертність, працездатне населення.

Сучасна стратегія розвитку економіки України, що визначається обраною інноваційною моделлю та супроводжується інформатизацією виробничих відносин, демократизацією та інтелектуалізацією знань, зумовлює посилення ролі людини у соціально-економічному розвитку, що своєю чергою зумовлює необхідність підвищення вимог щодо формування якісних характеристик людського капіталу [1]. Однак протягом останніх років особливо гострими залишаються демографічні проблеми, які потребують негайного вирішення і про які красномовно свідчать: стабільне зниження чисельності населення України, його постаріння, погіршення стану здоров'я української нації тощо. Все це і обумовило актуальність теми дослідження.

Демографічні проблеми завжди були і залишаються предметом досліджень багатьох науковців, а саме: О. Грішнєвої, А. Колога, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Новікової, С. Пирожкова та інші. Однак, незважаючи на вагомий науковий здобуток відомих вчених, демографічні питання не втраять своєї актуальності, оскільки від демографічних характеристик працездатного населення і демографічних тенденцій залежить розвиток трудового потенціалу і, як результат, величина валового внутрішнього доходу.

Мета статті – дослідження демографічних тенденцій в Україні та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток держави.

Стабільний демографічний розвиток, що здатний забезпечити необхідний рівень відтворення людського потенціалу, є необхідною умовою економічного зростання будь-якої держави, її конкурентоспроможності. Однак за останні роки Україну, за оцінками Світового банку, охопила повномасштабна подвійна криза – демографічна та погіршення здоров'я населення, що підтверджується і офіційними статистичними даними.

Починаючи з 1991 р., депопуляція є основною складовою невпинного зменшення чисельності населення України. За останні роки від'ємний показник природного приросту населення спостерігається практично у всіх регіонах України, за винятком м. Києва, Закарпатської, Рівненської, Волинської, Івано-Франківської та Чернівецької областей, де у 2012 р. народжуваність перевищила смертність на 6047, 4155, 4014, 1636, 300 та 271 осіб, відповідно. Результатом таких процесів стало зменшення кількості постійного населення в Україні з 51556,5 тис. осіб у 1990 р. до 45372,7 тис. осіб станом на 1 січня 2013 р.

Незважаючи на те, що темпи зменшення чисельності населення за останній період дещо уповільнилися (у 2008 р. його кількість зменшилася порівняно з попереднім роком на 228,9 тис. осіб, у 2009 р. – на 180,8 тис. осіб, у 2010 р. – на 184,4 тис. осіб, у 2011 р. – на 144,9 тис. осіб, а у 2012 р. – на 80,6 тис. осіб), загроза українському етносу все ще залишається.

За розрахунками науковців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, на період до 2050 р. в Україні може залишитись від 25 до 42 млн українців, а за розрахунками ООН, на період до 2025 р. – від 32 до 36 млн українців.

Однією з основних причин скорочення чисельності українського населення є показник смертності, який утримується на надто високому рівні – 15,2% у 2010 р., 14,5% – у 2011 р. та у 2012 р. (табл. 1). Для порівняння: рівень смертності у Польщі – 10,10%, у США – 8,38%, ОАЕ – 2,08%.

Звертаємо увагу і на те, що в середньому 80% усіх смертних випадків в Україні припадає на смертність по причині хвороби. Так, в ієрархії причин смерті населення нашої країни в 2011 р., як і у попередні роки, на першому місці смертність по причині хвороби системи кровообігу (66,2% від загалу померлих), на другому – новоутворень (13,4%), на третьому – зовнішніх причин смерті (6,3%), на четвертому – хвороб органів травлення (3,8%) і на п'ятому – хвороб органів дихання (2,7%) [2].

Таблиця 1

Динаміка показників стану здоров'я населення України у 2004 – 2012 рр. [3]

Показники стану здоров'я	Роки								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	10 міс. 2012
Захворюваність на 100 тис. осіб	68659,4	69876,1	68962,8	70605,4	70285,6	71865,4	72255,4	71013,7	*
Поширеність хвороб на 100 тис. осіб	168170,1	172633	174577,5	178773,4	181310,1	184629,7	186786,5	187089,0	*
Загальний коефіцієнт смертності,%	16,0	16,6	16,2	16,4	16,3	15,3	15,2	14,5	14,5
Загальний коефіцієнт народжуваності,%	9,0	9,0	9,9	10,2	11,0	11,1	10,8	11,0	11,5
Природний приріст (скорочення) населення (на 1 тис. осіб)	-7,0	-7,6	-6,3	-6,2	-5,3	-4,2	-4,4	-3,5	-3,0

* Примітка: дані на момент подачі статті відсутні.

Також змушені констатувати і збільшення кількості померлих від хвороб із 528,1 тис. осіб у 1990 р. до 605,2 тис. осіб у 2012 р. (рис. 1).

Про негативні тенденції у сфері збереження здоров'я населення України свідчить і аналіз динаміки захворюваності населення у розрахунку на 100 тис. осіб (див. табл. 1). Вказаний показник у 2011 р. та 2010 р. збільшився порівняно з 2004 р. на 2354,3 та 3596,0 випадків відповідно. Досить високими темпами зросла і поширеність хвороб, а саме від 168170,1 у 2004 р. до 186786,5 випадків на 100 тис. населення у 2010 р. (11,1%) та до 187089,0 випадків – у 2011 р. (11,3%).

Вважаємо, що зазначені тенденції передусім впливають на збільшення обсягу виплат, пов'язаних із хворобами населення. Зокрема, зазначені витрати Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у 2010 р. та 2011 р. збільшились порівняно з 2005 р. на 2550,1 млн грн та 2351,5 млн грн відповідно. За цього, середній розмір денної допомоги по тимчасовій непрацездатності збільшився з 31,69 грн у 2005 р. до 125,91 грн – у 1 кварталі 2012 р. [4].

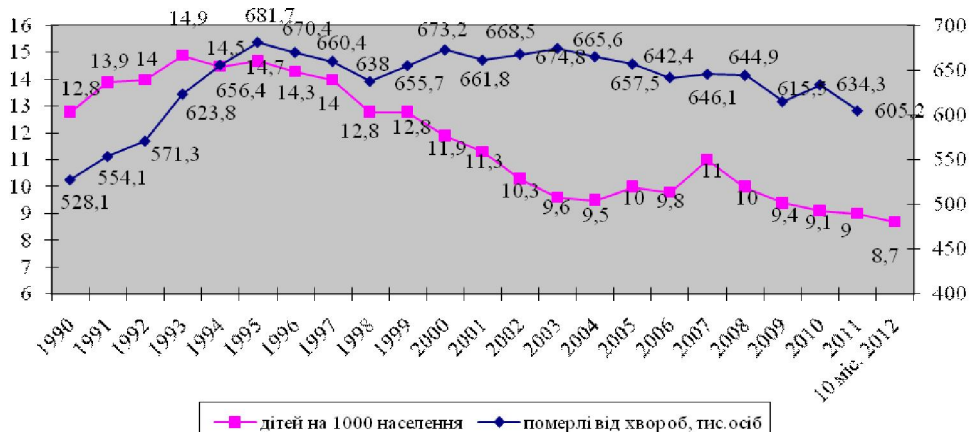

Рис. 1. Динаміка смертності дітей до 1 року (на 1000 народжених живими) та померлих від хвороб у 1990 – 2012 рр. [5]

Окрім зазначеного, збільшення кількості хворих передбачає збільшення витрат на їх лікування, що неминуче відобразиться на стабільності фінансів охорони здоров'я. Також погіршення стану здоров'я населення призводить до зменшення трудового ресурсу, погіршення продуктивності праці, збільшення втрат робочого часу внаслідок тимчасової непрацездатності та зростання безробіття. Все це безумовно має негативний вплив на економіку країни. Саме тому реформування системи охорони здоров'я є стратегічно важливим пріоритетним завданням держави, яке визначив Президент України і яке, на нашу думку, є одним із основних показників розвитку держави, її конкурентоспроможності. Адже "здоров'я населення – це чинник довготривалого стійкого економічного зростання, підвищення національного доходу, що своєю чергою впливає і на соціальне благополуччя, сприяє безперервному економічному зростанню і зниженню рівня бідності" [6].

На переконання Уповноваженого з прав людини, увага вітчизняної медицини має бути зосереджена на вивченні перспективного світового досвіду використання новітніх технологій, зокрема, у такому важливому напрямі охорони здоров'я, як медицина плоду. У 2010 р. у київській клініці "Надія" була здійснена унікальна операція з порятунку дитини в утробі матері. Тепер не тільки в таких країнах, як Бельгія, Велика Британія, США, Німеччина, Італія, Франція, Швеція, де за останні півстоліття здійснено тисячі ендоскопічних внутріутробних операцій, а й в Україні, діти, яким через вади розвитку загрожує неминуча загибель, можуть бути врятовані і з'явитися на світ цілком здоровими. Йдеться в середньому про 3,5% дітей від загальної кількості новонароджених.

Не можемо оминати і один із найвідчутніших індикаторів суспільно-економічного благополуччя – показник смертності дітей віком до одного року (див. рис. 1). Потрібно

зазначити, що Україні вдалося досягнути певних успіхів у царині збереження життя новонароджених. Так, у 2012 р. рівень смертності немовлят становив 8,5%, що є найнижчим показником за всі роки незалежності України. Однак він майже удвічі перевищує аналогічні показники розвинутих європейських країн.

Доцільно зауважити і досить швидкі темпи скорочення чоловіків працездатного віку (у 2010 р. цей показник скоротився порівняно з 2008 р. на 287,3 тис. осіб, а у 2011 р. – ще на 105,1 тис. осіб), що безумовно матиме вплив на ринок праці і відобразиться на рівні доходів населення. Адже “традиційно чоловічими сферами прикладання праці залишаються рибальство (83,4%), лісове господарство (82,5%), будівництво (80,3%), добувна промисловість (75,2%), оброблення деревини та виробів з деревини (70,7%), металургійне виробництво (68,6%), виробництво машин та устаткування (67,8%), діяльність транспорту (67,5%)” [7]. Також зважаючи на те, що чоловіки зайняті переважно на посадах керівників, їх заробітна плата у середньому по економіці країни на 25,1% перевищує відповідний показник у жінок, праця яких більше застосовується на посадах службовців і технічного персоналу.

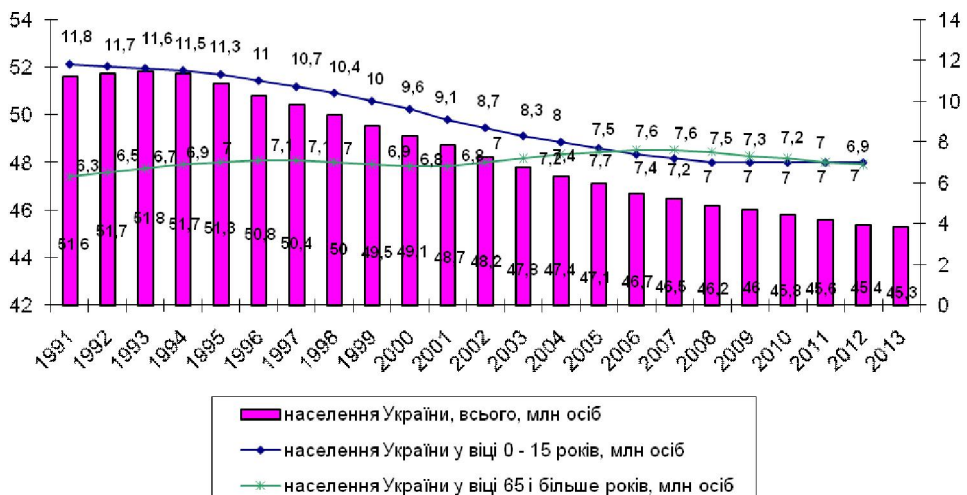
Неоднакові демографічні тенденції спостерігаються і щодо міського та сільського населення України, на яке має вплив, як природна, так і міграційна компонента формування його чисельності. У 2011 – 2012 рр. у містах зафіксовано позитивне сальдо міграції, що зумовило зменшення темпів загального скорочення населення. Втрати населення в сільській місцевості останніми роками формуються за рахунок і природного зменшення, і негативного сальдо міграції. В результаті міське населення України станом на 01.01.2013 р. налічує 31123,0 тис. осіб (68,6%), а сільське – 14249,7 тис. осіб (31,4%) [8]. Такі тенденції свідчать про поступове вимивання кадрових ресурсів з сільських територій та відповідне погіршення якості наявного на цих територіях людського капіталу. У підсумку це призводить до вимирання українського села, зменшення кількості працівників, зайнятих у сільському господарстві, що безумовно негативно позначається на виробництві сільськогосподарської продукції. Зокрема, кількість зайнятих працівників сільського господарства, мисливства, лісового господарства скоротилась з 4344,4 тис. осіб у 1990 р. до 569,7 тис. осіб у 2011 р., а виробництво валової продукції сільського господарства за вказаний період скоротилось на 17,4%.

Через зменшення кількості сільського населення відбувається і скорочення кількості житла, яке вводиться в експлуатацію в сільській місцевості (у 2009 р. його кількість скоротилась порівняно з 2008 р. на 9,9 тис. одиниць. У 2010 р. ситуація суттєво покращилась, однак у 2011 р. знову відбулось скорочення на 5,5 тис. одиниць житла), зменшується його вартість, особливо у селах, віддалених від обласних та районних центрів. Все це впливає на рівень та якість життя сільського населення, а також на соціальний і економічний розвиток цих населених пунктів. Так, наприклад, за результатами обстеження [9, 10] своїми житловими умовами у сільській місцевості у 2011 р. були задоволені 42,1% населення, а у 2012 р. – тільки 40,5%.

Що стосується динаміки чисельності населення на регіональному рівні, то тут спостерігаються певні відмінності, зумовлені особливостями як природного, так і механічного руху. У першому випадку йдеться про найстаріші в демографічному відношенні Вінницьку, Житомирську та Чернігівську області. В перелічених областях відбуваються інтенсивні депопуляційні процеси. За специфікою динаміки чисельності населення до цієї ж групи можна віднести також Київську, Одеську, Сумську та Черкаську області. Найбільшими коефіцієнтами природного зменшення населення протягом 2007 –

2011 рр. характеризувалися Чернігівська, Сумська, Полтавська, Черкаська, Луганська, Донецька, Кіровоградська області. У сільській місцевості названих регіонів показники природного убутку населення були значно вищими і коливалися в межах від 8,3% до 19,2% [11].

Підсумовуючи вищенаведене, констатуємо, що демографічна ситуація в Україні залишається критичною. За роки незалежної України (1991 – 2012 рр.) через зниження народжуваності, збільшення смертності, погіршення здоров'я нації населення України зменшилося із 51,9 млн осіб до 45,3 млн осіб. За цього, населення у віці 0 – 15 років зменшилося з 11,8 млн осіб у 1991 р. до 7,0 млн осіб у 2012 р., а населення у віці 65 і більше років, навпаки, збільшилося з 6,3 млн осіб до 6,9 млн осіб (рис. 2).

**Рис. 2. Динаміка населення України у 1991 – 2013 рр.
(на початок року) [12]**

Зауважимо, що зміни у віковій структурі населення впливають на формування робочої сили, яка фактично бере або може брати участь у виробництві товарів і послуг. Важливу роль тут відіграє динаміка чисельності працездатного населення (у віці 16 – 59 років), яке за період від 1991 до 2012 рр. скоротилося на 1,4 млн осіб. Зменшення частки населення України у віці 0 – 15 років розцінюємо як негативну тенденцію з погляду перспективи вступу цієї категорії у працездатний вік і створення нею матеріальних і духовних благ.

Також потрібно відзначити, що останні роки у порівнянні із 1991 р. в Україні суттєво зменшилося навантаження непрацездатного населення на працездатне, що певною мірою суперечить усталеним поглядам на цю проблему в українському суспільстві. Якщо у 1991 р. на 1000 осіб працездатного віку припадало 794 непрацездатних, то станом на 1 січня 2011 р. ця цифра скоротилася до 666 осіб. Однак за цього суттєвих змін зазнала структура демографічного навантаження. У 1991 р. на 1000 працездатних припадало 409 осіб віку, молодшого за працездатний, і 385 – старшого за працездатний. У 2011 р. цей показник змінився на 255 та 411 осіб відповідно, тобто на 1 дитину припадає 1,6 пенсіонерів. За прогнозами демографів частка пенсіонерів буде зростати й надалі [13].

З огляду на це, поступове підвищення пенсійного віку в Україні, за умови збереження тенденції щодо підвищення тривалості життя, є виправданим.

На початок 2012 р. чисельність платників внесків на пенсійне страхування в Україні становила 13,7 млн осіб, а чисельність пенсіонерів 13,2 млн осіб, тобто вже на сьогодні пересічний платник внесків фінансує 96,35% середньої пенсії, а в окремих регіонах і більше. Це свідчить про те, що на 1 тис. працюючих платників припадає не 411, а майже 1 тис. пенсіонерів. Тому головним резервом для наповнення Пенсійного фонду є не підвищення пенсійного віку, а розширення кола платників пенсійних внесків за рахунок детінізації української економіки та створення нових робочих місць.

Частка пенсійних видатків у ВВП країни у 2011 р. становила 16%. Водночас, отримані пенсійним фондом України трансферти від Уряду становили 7% ВВП. За цього, більшість пенсіонерів отримують дуже низькі пенсії, що не тільки не дозволяє заощаджувати кошти, але й знижує їх споживчі витрати.

Зауважимо, що низький рівень пенсій негативно впливає на інтегральний показник життєвого рівня населення, стан бідності та соціального захисту громадян. Однак цей негативний вплив не обмежується виключно соціальною сферою. “Наразі пенсіонери складають близько 30% населення України. Зрозуміло, що на їх частку припадає значна частина внутрішнього попиту. Отже, низький рівень пенсій не дозволяє забезпечувати відповідний рівень внутрішнього попиту для стимулювання розвитку національного виробництва товарів та послуг” [14].

Вікова диференціація населення суттєво впливає і на структуру попиту на товари і послуги, однак кількісне визначення цього впливу ускладнюється відсутністю відповідних даних у достатніх обсягах.

Підсумовуючи вищенаведене, робимо висновок, що формування нинішнього високого рівня смертності відбувається в умовах прискореного демографічного старіння, яке внаслідок швидкого збільшення в населенні представників старшого віку не тільки структурно підвищує його, а й посилює темп вимирання населення. Частка населення у віці 60 років і старше становить понад 20%. Найвищий рівень постаріння зафіксовано у сільських жінок (понад 30%).

Доцільно зазначити, що постаріння населення суттєво впливає на стан і розвиток сучасної пенсійної системи України, до якої експерти висувають дві ключові взаємопов’язані претензії. По-перше, вона не спроможна забезпечити гідний рівень життя пенсіонерів. По-друге, навіть з урахуванням нинішнього злиденного рівня пенсій вона є непосильним тягарем для державного бюджету, за рахунок якого покривається дефіцит бюджету Пенсійного фонду, який у 2005 р. становив 16,3 млрд грн, у 2009 р. – 31,1 млрд грн, у 2010 р. – 34,4 млрд грн, а у 2011 р. – 30,1 млрд грн. Іншими словами, на потреби пенсіонерів виділяються кошти, що призначаються на інші суспільні потреби: освіту, науку, медицину, армію тощо [15].

Окрім того, як зазначають автори численних досліджень [16, 17], збільшення частки людей старшого віку впливає і на продуктивність праці. Зокрема, вчені пов’язують продуктивність праці з індивідуальними життєвими циклами працівників і сходяться в тому, що для більшості працюючих після 50 – 55 років продуктивність праці значно знижується.

Таким чином, зростання частки людей похилого віку впливає на: процеси відтворення населення, збільшення непродуктивних витрат суспільства на утримання й обслуговування пенсіонерів, а також на зменшення продуктивності праці та природного

поповнення трудових ресурсів, що своєю чергою створює проблеми у сфері суспільного виробництва.

Хочемо акцентувати увагу і на позитивних тенденціях у демографічній сфері, що відбулися у 2011 та 2012 рр., а саме: збільшення народжуваності та зменшення смертності дітей до 1 року.

Без сумніву, одним із найбільш помітних заходів стимулювання народжуваності останніми роками можна назвати суттєве збільшення допомоги при народженні дитини (з 760 грн у 2004 р. до 29160 грн на першу дитину, 58320 грн – на другу та 116640 грн на третю дитину у січні 2013 р.). Ми погоджуємось із думкою більшості науковців та практиків, які вважають таке підвищення виправданим. Однак, на нашу думку, сподіватися, що це допоможе стабілізувати демографічну ситуацію в Україні не доцільно, оскільки народження дитини – це тільки початковий етап у відтворенні населення. Далі повинні відбуватися процеси виховання, збереження здоров'я, набуття відповідної освіти, практичних навиків тощо. Окрім того, за результатами опитування*, 40,5% сільського населення та 37,9% міського вважають, що від збільшення виплат при народженні дитини потрібно очікувати швидше соціального ефекту (поліпшення матеріального становища сімей із дітьми), аніж демографічного (збільшення народжуваності). Також потрібно зауважити і суттєве навантаження на бюджет країни, оскільки саме за рахунок субвенцій з Державного бюджету здійснюються зазначені виплати. Тому у перспективі доцільно переглянути практику надання грошової допомоги при народженні дитини з метою більш ефективного використання коштів.

Також вважаємо, що для покращення демографічної ситуації в Україні необхідно сконцентрувати зусилля на розробці програм, які були б спрямовані на економічне забезпечення відтворення населення, посилення профілактики захворюваності населення, подолання соціального відчуження осіб похилого віку та інвалідів, поліпшення екологічної ситуації, популяризацію здорового способу життя. Такі кроки стануть вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення й підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Висновки

Таким чином, незважаючи на певні позитивні зрушення, демографічна ситуація в Україні залишається складною. Скорочення чисельності населення супроводжується прискореним демографічним старінням, погіршенням стану здоров'я населення України та значними відмінностями демографічних тенденцій як в регіональному так і в гендерному аспектах.

Вплив зазначених тенденцій на соціально-економічний розвиток України відбувається через: зменшення кількості працездатного населення, погіршення продуктивності праці, збільшення втрат робочого часу внаслідок тимчасової непрацездатності, зростання безробіття і бідності населення, збільшення непродуктивних витрат тощо.

Вважаємо, що першочергові заходи держави у сфері демографічної політики повинні бути направлені на підвищення рівня і якості життя населення, що у підсумку призведе до довготривалого стійкого економічного зростання та соціального благополуччя.

* За результатами вибіркового соціально-демографічного обстеження "Сім'я і діти", проведеного у квітні 2008 р. Інститутом демографії та соціальних досліджень на основі проведеного Центром "Соціальний моніторинг" репрезентативного соціологічного опитування населення дітородного віку.

Література

1. Ушенко Н. В. Науково-методологічні основи державного регулювання відтворення людського капіталу України [Текст] : автореф. дис... д-ра економ. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / Ушенко Наталія Валентинівна ; Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. — К. : [б. в.], 2008. — С. 23.
2. Результати діяльності галузі охорони здоров'я за 2011 рік [Текст]. — К. : МОЗ України, 2012. — 153 с.
3. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію (2008 рік) [Текст] / [за ред. В. Князевича]. — К. : [б. в.], 2009. — С. 34, 35; Соціальний захист населення України [Текст] : стат. зб. — К. : Деркомстат України, 2011. — С. 62; Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [Текст]. — К. : МОЗ України, 2011. — 104 с.; Результати діяльності галузі охорони здоров'я... — 153 с.; Чисельність населення: статистична інформація [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах [Текст]. — К. : Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України, 2012. — 72 с.
5. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Suhrcke M. Инвестиции в здоровье: ключевое условие успешного экономического развития стран Восточной Европы и Центральной Азии [Электронный ресурс] / M. Suhrcke, M. McKee, L. Rocco ; Всемирная организация здравоохранения 2008 г., от имени Европейской обсерватории по системам и политике здравоохранения, 2008 г. . — Режим доступа : <http://www.euro.who.int/pubrequest>.
7. Праця України у 2011 році [Текст] : стат. зб. — К. : Державний комітет статистики України, 2012. — 323 с.
8. Чисельність населення: статистична інформація [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Текст] : стат. зб. — К. : ДССУ, 2012. — 81 с.
10. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Текст] : стат. зб. — К. : ДКСУ, 2011. — 79 с.
11. Результати діяльності галузі охорони здоров'я 2011 рік... — 153 с.
12. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Молодь в умовах становлення незалежної України (1991 – 2011 рр.) [Текст] : щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні. — К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України ; Державна служба молоді та спорту України ; Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2012. — 167 с.
14. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України [Текст] : аналіт. доп. / О. П. Коваль. — К. : НІСД, 2012. — 44 с.

15. Права людини в Україні 2009 – 2010 [Електронний ресурс] : доп. правозах. організ. / Українська Гельсінська спілка з прав людини. — Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1298358010>.

16. Hellerstein J. K. Wages, productivity and worker characteristics : evidence from plant level production function and wage equations / J. Hellerstein, N. David, K. Troske // Journal of Labor Economics [Text]. — 1999. — № 17. — P. 409—446.

17. Skirbekk V. Age and Individual Productivity : A Literature Survey / V. Skirbekk // MPIDR Working Paper WP [Text]. — 2003. — № 28. — August.

**V. Zahorskyi,
H. Lopushniak**

DEMOGRAPHIC TENDENCIES AND THEIR IMPACT ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Demographic tendencies in Ukraine are researched. Their impact on the socio-economic development of the state is determined and proposals to the situation improvement are given, which will have the direct impact on Ukraine's economic growth and social well-being of its population.

Key words: demographic tendencies, population, socio-economic development, health of the population, fertility, mortality, working-age of the population.